

ПРІОРИТЕТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ НОВІТНЬОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

PRIORITIES FOR THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE BLACK SEA REGION IN THE CONTEXT OF THE NEW REGIONAL POLICY

УДК 658:338.45

Ступчук С.М.

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
Хмельницький національний університет

Лабунець В.О.

студент
Хмельницький національний університет

У статті розглянуто пріоритети економічного розвитку Чорноморського регіону. Розкрито принципи новітньої регіональної політики саморозвитку. Розроблено напрями їх трансформації. Запропоновано створення Центру міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я на принципах громадського партнерства. Вказано можливі економічні наслідки Чорноморського регіону.

Ключові слова: регіон, Причорноморський регіон, субрегіон, стратегічні пріоритети, регіональна політика саморозвитку, міжтериторіальне співробітництво.

В статье рассмотрены приоритеты экономического развития Черноморского региона. Раскрыты принципы новой региональной политики саморазвития. Разработаны направления их трансформации. Предложено создание Центра межрегионального экономического развития Укра-

инского Причерноморья на принципах социального партнерства. Указаны возможные экономические последствия Черноморского региона.

Ключевые слова: регион, Причерноморский регион, субрегион, стратегические приоритеты, региональная политика саморазвития, международное сотрудничество.

The article considers the priorities of the economic development of the Black Sea region. The principles of the latest regional self-development policy are revealed. Directions of their transformation are developed. The creation of the Center for Interregional Economic Development of the Ukrainian Black Sea Region on the principles of public partnership was proposed. The possible economic consequences of the Black Sea region are indicated.

Key words: region, Black Sea region, sub-region, strategic priorities, regional self-development policy, interterritorial cooperation.

Постановка проблеми. Проблематика даного дослідження пов'язана з перспективами розвитку Причорноморського регіону. Складність управління регіональним розвитком відбувається під впливом форсованого вибудовування вертикалі влади, що стало наслідком обмеження ініціатив регіональних та муніципальних систем та зростаючої потреби у забезпеченні сталого, гармонійного економічного розвитку, який потребує ефективного використання конкурентних переваг, резервів та джерел росту: глобальних, національних, регіональних, субрегіональних, муніципальних, локальних та ін. Саморозвиток стає платформою конкурентної регіональної політики, впровадження якої передбачено новітньою Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Накопичений теоретичний та практичний досвід, глибокі теоретичні дослідження регіонального розвитку в Україні таких видатних учених, як М.О. Воротнюк [2], В.А. Гусейнов [3], А.Б. Карімова [5, с. 27], Б.О. Парахонський [7], дають підстави вважати, що південні регіони можуть стати домінуючими регіонами України. Проте питання перспектив економічного розвитку Причорноморського регіону залишається актуальним та активно досліджується.

Постановка завдання. Метою наукової роботи є дослідження пріоритетів економічного розвитку Причорноморського регіону, розроблення напрямів трансформацій пріоритетів, запровадження Центру міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я на принципах громадського партнерства, аналіз

можливих економічних наслідків для країн Чорноморського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науковій літературі є безліч трактувань терміну «регіон», контексти використання якого достатньо різноманітні. У географії під регіоном розуміють певну частину території, відносно однорідну за тими або іншими географічними параметрами, у політології – за політологічними, в економіці – за економічними і т. д. Так, Велика радянська енциклопедія визначає регіон як «велику індивідуальну територіальну одиницю (наприклад, природну, економічну, політичну та ін.), регіональний – що належить до якої-небудь певної території (району, області, країни, групи країн)» [2].

А.Ф. Висоцький дав визначення регіону як узагальненому поняттю з наявністю двох ознак: відокремленої спільності міжнародних відносин та обмеженістю цієї спільності рамками певного географічного регіону [1].

Нині регіони України стоять перед викликами, зумовленими необхідністю трансформації засад регіональної політики на принципи саморозвитку. У практиці регіональної політики радянських часів за основу було взято принцип «вирівнювання» для подолання економічної відсталості деяких територіальних утворень. На перший погляд такий підхід був ефективним, сприяв соціально-економічному зростанню депресивних регіонів, проте порівняно з більш економічно розвинутими регіонами відставання зберігалось або навіть зросло. Такий підхід спричинив безініціативність, пасивність, укорінення утриманської ідеології регіонів, які не шукали власних шляхів

розвитку, а розраховували лише на підтримку центру. Багато в чому таке ставлення збереглося і в регіонах незалежної України. Проте в новому конкурентному контексті, коли регіони все більше залучаються до конкурентних процесів, виникає необхідність пошуку нових підходів до їх розвитку. Концепція саморозвитку теж спрямована на збалансування соціально-економічних рівнів розвитку регіонів, але за рахунок інших інструментів – мобілізації власних резервів відповідно до самостійно розробленої програми дій. Підтримку повинні отримувати всі регіони у вигляді стимулів до розвитку ініціатив в регіоні, а не в грошовій формі [2].

Пріоритетами регіонального розвитку до 2020 р. в Причорноморських регіонах є [8–10]:

- в Одеській області: розбудова сучасної індустрії, розвиток високопродуктивного аграрного виробництва, розбудова та модернізація транспортної інфраструктури, якісний розвиток туристично-рекреаційної сфери, розбудова інфраструктури соціальної сфери та досягнення нової якості життя населення;

- у Миколаївській області: розвиток експорторієнтованого машинобудування та енергетичного комплексу, розвиток транспортно-логістичного потенціалу, розвиток сільського господарства та соціальної інфраструктури, рекреації та охорона навколишнього середовища;

- у Херсонській області: забезпечення комплексного розвитку соціальної політики, збереження та використання природних ресурсів у контексті сталого розвитку, розвиток видів економічної діяльності області та вдосконалення систем регіонального управління, інноваційної та інвестиційної діяльності.

Субрегіони пріоритетними галузями виділяють [11]:

- Одеська агломерація: залучення інвестицій, розвиток людського та інноваційного потенціалу, розвиток галузей (агропромислового комплексу, транспорту і логістики, туризму і рекреації);

- Придунайський субрегіон: залучення інвестицій та розвиток інженерної інфраструктури, розвиток бізнес-інфраструктури та малого і середнього підприємництва, розвиток системи управління, інновацій, людських ресурсів та галузей (агропромислового комплексу, транспорту і логістики, туризму, металообробки і судноремонту);

- Дніпро-Бузька золота дельта (Миколаївсько-Херсонська конурбація): високорентабельний агропромисловий комплекс на засадах сталості, розвиток транспортно-логістичного та морегосподарського комплексу, створення умов для залучення інвестицій, рекреація та туризм;

- Таврійський субрегіон: створення комфортних умов життя, створення умов для залучення інвестицій, створення умов для розвитку малого і

середнього бізнесу та розвиток галузей (агропромисловий комплекс, логістика, туризм).

Аналіз пріоритетів регіонального розвитку в Причорноморських регіонах та субрегіонах виявив, що пріоритетними галузями є агропромисловий комплекс, транспорт і логістика, туризм і рекреація. Розвиток інновацій як стратегічний пріоритет передбачено стратегіями Херсонської області та субрегіонів Одеської області.

Результати оцінки відповідності стратегій регіонального та субрегіонального соціально-економічного розвитку Українського Причорномор'я полягають у такому [7]:

- соціальний складник присутній у всіх стратегіях регіонального рівня, на субрегіональному рівні пріоритетом є людський розвиток;

- міжтериторіальне співробітництво не зазначене в жодній стратегії регіонального рівня, проте воно виступає основним компонентом субрегіональних стратегій і є головним принципом їх розроблення і реалізації;

- міжсекторне партнерство (влада – бізнес – громада): всі стратегії зазначають про важливість співробітництва влади, бізнесу і громади, проте конкретні механізми пропонують субрегіональні стратегії, які розроблялися із залученням усіх стейкхолдерів регіонального розвитку;

- інструменти розвитку малих міст та сіл: особливу увагу малим містам та селам приділено в стратегіях Миколаївської та Херсонської областей;

- інструменти розвитку бізнес-середовища та інноваційної сфери передбачено в усіх стратегіях, проте в субрегіональних стратегіях дані інструменти носять прикладний характер і більше адаптовані до впровадження у практику;

- врахування регіональної (Причорноморської) специфіки: лише Стратегія розвитку Дніпро-Бузької золотої дельти визначає як пріоритет розвиток морегосподарського комплексу, демонструючи комплексний підхід до ключової галузі приморських регіонів. Усі інші регіони виокремлюють лише один-два сектори морегосподарського комплексу як пріоритетні (портове господарство, суднобудування, транспорт і логістика, туризм і рекреація).

Під час здійснення актуалізації регіональних стратегій субрегіонів Чорноморського регіону, відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 р., необхідно врахувати пріоритети новітньої регіональної політики саморозвитку, зокрема такі як [4]:

- міжтериторіальне співробітництво (міжмуніципальне, субрегіональне, міжрегіональне, транскордонне співробітництво): активізація реалізації розроблених субрегіональних стратегічних планів, перенесення досвіду субрегіонального стратегування на інші субрегіони Українського Причорномор'я, створення мережі субрегіонів Українського Причорномор'я для обміну досвідом

розроблення і реалізації стратегічних планів, так званий *benchlearning*;

– демократія участі (партисипативна демократія) – безпосередня участь членів територіальної громади в процесах підготовки, ухвалення управлінських рішень та контролю над їх реалізацією. Головними механізмами демократії участі за чинним законодавством є такі: громадські слухання, збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, органи самоорганізації населення, громадська експертиза, консультації з громадськістю. Через механізм місцевої ініціативи громада може ініціювати розгляд місцевою радою будь-якого важливого питання фактично незалежно від бажання голови та депутатів, а місцева рада повинна розглянути місцеву ініціативу та прийняти рішення по суті. Роль регіональної влади полягає у забезпеченні нормативного регулювання механізмів демократичної участі (статут та/чи положення), доведенні до відома громадян їхніх прав та можливості щодо участі у місцевих справах, забезпеченні практичної реалізації громадянами права на участь;

– міжрегіональна взаємодія регіонів Українського Причорномор'я у ключових секторах їх розвитку – агропромислового та морегосподарському: розроблення міжрегіональних програм просторового планування, впровадження інституційних механізмів міжрегіонального управління в таких сферах, як морський транспорт, суднобудування та судноремонт, туризм і рекреація, екологія, берегоукріплення, створення єдиної інноваційної інфраструктури тощо;

– збалансований просторовий розвиток на рівні «місто та приміська територія – сільська територія» – інтеграція економіки сільських, периферійних територій до єдиного соціально-економічного простору регіону;

– розроблення ефективної регіональної системи управління інноваціями з урахуванням міжрегіональних механізмів взаємодії. У регіональних стратегіях розвитку зазначається, що наявна система управління інноваціями на регіональному рівні є неефективною, що суттєво гальмує інноваційний розвиток у регіонах. Актуальним є розроблення регіональної системи управління інноваціями з урахуванням новітніх змін у регіональній політиці та європейських стандартів.

Для практичної реалізації розглянутих вище пріоритетів соціально-економічного розвитку Українського Причорномор'я, а також залучення фахівців та практиків регіонального та місцевого розвитку (наука, освіта, бізнес, громада) до процесу актуалізації регіональних стратегій соціально-економічного розвитку, відповідно до новітніх державних стратегічних документів, пропонується створення Центру міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я на принципах

громадського партнерства. Експерти Центру будуть здійснювати моніторинг та продукувати вирішення проблем як на рівні виконавчої влади, так і на рівні органів місцевого самоврядування, обмінюватися досвідом у профільних комітетах та пропонувати альтернативні шляхи вирішення проблем та впровадження новацій регіонального соціально-економічного розвитку. Центр також забезпечить координацію зусиль областей у сфері активізації транскордонного та міжрегіонального співробітництва в рамках міжнародних організацій у Чорноморському басейні, зокрема таких як Організація Чорноморського економічного співробітництва, Конференція приморських регіонів Європи, євро регіон «Чорне море».

Характерна ознака міжтериторіального партнерства – залучення до неї громади, представників приватного сектору, науки та інших зацікавлених сторін, а не лише органів місцевої влади. Це робить субрегіональні стратегії найбільше наближеними до реальних потреб мешканців субрегіону, що дає змогу запропонувати конкретні та дієві механізми й інструменти реалізації визначених пріоритетів. У рамках Проекту міжнародної технічної допомоги США USAID «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність» разом із фахівцям Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України був розроблений стратегічний план підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку для чотирьох субрегіонів в Причорноморському регіоні: Придунайського субрегіону (м. Ізмаїл, Болградський, Ізмаїльський, Кілійський, Ренійський райони Одеської області), Одеської агломерації (м. Одеса, Іллічівськ, Теплодар, Южний та Біляївський, Комінтернівський і Овідіопольський райони Одеської області), субрегіону «Дніпро-Бузька золота дельта» (Миколаївсько-Херсонська конурбація: Миколаївська і Херсонська міські ради, Білозерський, Голопристанський, Цюрупинський райони Херсонської області та Баштанський, Жовтневий, Миколаївський райони Миколаївської області з відповідними районними центрами) та Таврійського субрегіону (міста Каховка, Нова Каховка, Берислав, Таврійськ та Каховський, Бериславський райони Херсонської області) [6].

Вагомим значенням в контексті підготовки до здійснення широкомасштабної реформи місцевого самоврядування набуває міжтериторіальне партнерство. Чим вищий ступінь автономії адміністративно-територіальних одиниць, тим більше вони потребують співпраці та більше можуть співпрацювати. Співробітництво є дуже вагомим показником добробуту та розвитку будь-якого суспільства.

Базовий рівень стратегічного планування являє собою сукупність стратегій окремих міст, районів та сіл. Головною проблемою базового рівня є від-

сутність стратегій розвитку більшості сіл України, а до формування стратегій розвитку територіальних спільнот базового рівня громада та бізнес не залучаються.

Висновки з проведеного дослідження. Виходячи із вищезазначеного, трансформація напрямів пріоритетів економічного розвитку регіонів України, зокрема Причорноморського регіону, повинна включати: по-перше, пошук використання наявних місцевих ресурсів, соціального капіталу, технологій, культури; по-друге, цілісний міжгалузевий розвиток економіки; по-третє, розвиток інститутів соціального партнерства, міжмуніципального та транскордонного співробітництва; по-четверте, участь населення в розробленні та реалізації політики регіонального розвитку; по-п'яте, економічну вигоду для регіону на всіх етапах діяльності – від виробництва до споживання.

Перспективою подальших досліджень є розроблення інструментів та механізмів практичного впровадження вищевказаних засад нової регіональної політики з урахуванням особливостей кожного регіону України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Висоцький А.Ф. Регіоналізм в міжнародно правовому регулюванні морської діяльності держави: автореф. дис. ... докт. юр. наук. К., 1986. 18 с.
2. Воронюк М.О. Україна і Туреччина в контексті геополітичних трансформацій у басейні Чорного

моря URL: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/10/33.pdf>.

3. Гусейнов В.А. Геополітична роль Середземноморсько-Каспійського регіону. К.: Кордон, 2006. С. 41.

4. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>.

5. Карімова А.Б. Регіональне простір в політичній організації світу: автореф. дис. ... докт. політ. наук. М., 2006. 27 с.

6. Осипов В.М., Єрмакова О.А. Формування політики конкурентоспроможності регіону на принципах саморозвитку. Вісник соціально-економічних досліджень. 2011. № 2(42). С. 78–81.

7. Парахонський Б.О. Регіональні наслідки глобальних суперечностей: Чорноморський регіон. URL: <http://panorama.niss.gov.ua/articles/29/>.

8. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року. URL: https://oda.odessa.gov.ua/odeska_oblast_ta_oda/sotsialno-ekonomichni_ta_kulturni_rozvytok/strategiia_ekonomichnoho_ta_sotsialnoho_rozvytku_oblasti_do_2020_roku.html.

9. Стратегія економічного і соціального розвитку Миколаївської області до 2020 року. URL: <http://www.rtp.com.ua/4business/13/strategiya-rozvitku-mikolayivskoyi-oblasti-na-period-do-2020-roku.html>.

10. Стратегія економічного та соціального розвитку Херсонської області до 2020 року. URL: <http://khoda.gov.ua/strategiya-rozvitku-2020>.

11. Територіальний розвиток в Україні: розвиток агломерацій та субрегіонів / Проект USAID. URL: http://2.auc.org.ua/sites/all/sites/default/files/files/Subregional_Structures_Development_2012.pdf.